

BATA JÁNOS

A festő, aki megálmodta önmagát

Gyurkovics Hunort harminc éve ismerem. Szabadkai középiskolás diákként a társaimmal sokat üldögéltünk a Placznak nevezett téren, a városháza előtt, amit már egészen kis koromban szerettem volna jobban megismerni – a felnőttek elbeszéléseikben csak Majomplaccként emlegették, mert, szerintük, oda csak a majmok ülnek ki, úgy, mint az állatkertben, a ketreceikben, a rácsok túlsó oldalán, és onnan szemlélik az embereket. A Majomplaccon rács nem volt, csak korlátok, amelyek elválasztották a sétányokat a fütől és a virágágyásoktól. Az akkori fiatalság ezeken a korlátokon üldögélt, beszélgetett, ölekezett, meg ki tudja, milyen bűnös dolgokat nem csinált még, ami miatt a komoly felnőttek szemében elítélendő cselekedet volt a Majomplaccon nem hogy üldögélni, hanem akár csak keresztülmenni is rajta. Rendes ember elkerülte az ilyen helyeket – tereket. (Szabadka másik kultikus része az Ócskapiac volt,

ahová a hozzám hasonló, falusi gyerek mindig is szeretett volna eljutni, mivel ott, a nagyobbak elbeszélései alapján olasz färmert, igazi Rifflet, Mustangot, meg Levi's-t és minden más olyan kincset lehetett venni, amire egy igen-igen ifjú ember vágyódhat: légpuskagolyót, tőrkest és US Army-s kabátot.) Így aztán, 1979 őszétől, amikor szabadkai diák lettem, időnként megfordultam az Ócskapiacból Bolhapiaccá alakuló piacon, a Placcon, mert már akkor számunkra nem Majomplacc volt, hanem csak a Placc, szóval, a Placcon, ott üldögéltem én is a barátaimmal, amikor csak tehettem: a tanítás után, az autóbusz indulására várva, késő délutánonként és kora esténként, egy-egy mozi- vagy színházi előadás előtt, után, vagy néha helyett. Mert a Placc volt az a hely, ahol mindig volt valaki, ahol mindig lehetett várni, és ahova mindig érkezett valaki, aki hasonló volt hozzánk, aki, ha titokban is, ha arról nem is beszélt soha, mi több: talán még önmagának sem fogal-

mazta meg, de valamiképp ellenállt, szembeszegült mindazzal, amit akkoriban elvártak volna tőlünk, amit talán úgy fogalmazhatnánk meg: nem akart a szocializmus büszke és boldog építője lenni.

Ezen a Placcon találkoztam először Gyurkovics Hunorral. Többször láttam őt átsétálni a téren, hol egyedül, hogy barátjával, Torok Sándorral, a már akkor is fejét enyhén megbillentve tartó, biccenő járású festőművésszel. (Az, hogy ez a barátság mit jelentett, a legjobban a Torokról készült portré bizonyítja, amelyen az akár

krisztusi szenvedéseket előrevetítő fejet glória övezi!) Akkor, tizenhat-hét évesen azt gondoltuk, ők, a festők, az igazi művészek, akikben még bízhatunk, akik nem adták el magukat, akik nem árulták el a szabadság igaz eszméjét. Gondoltuk ezt, mert az irodalmároknak, íróknak, költőknek rendre csalódnunk kellett: nem egy tál lencséért, hanem hatalmas pénzekért dicsőítették a szocializmusnak becézett kommunizmust és minden jugoszlávnak dicsó atyját, a marsallt, aki akkor már nagybeteg volt, talán fél lába meg sem volt, s nem sokára találkozhatott azokkal a gazemberekkel, akikkel együtt találtak ki, építettek föl és működtettek egy

olyan zsarnoki rendszert, amely milliók és milliók halálát okozta. Gyurkovics Hunor, Torok Sándor, Sáfrány Imre, Almási Gábor meg a horgosi Fujkin István volt számunkra a mérce, a példa, hogyan kell tisztességesen, becsülettel élni. Persze ők erről akkor nem tudhattak semmit, hiszen mi még szinte gyerekek voltunk, ők pedig meglelt emberek. Különböző világokban éltünk, de ha az embernek van annyi szerencséje, hogy egy bizonyos életkort elér, akkor a tőle egy-két korosztállyal idősebbekkel és fiatalabbakkal is kerülhet munka- és baráti kapcsolatba. Nekem szerencsém volt, mert számomra megadatott, hogy Gyurkovics Hunorral ide s tova egy évtizede együtt dolgozhatom az Aracs szerkesztőbizottságában.

Gyurkovics Hunort több kritikusa a Kárpát-medence vándorának nevezi. Ez a megnevezés nem alaptalan, hiszen a mester 1941 utolsó napján született Pécsen, négyéves koráig családjával, református lelkész édesapjával

val, édesanyjával és három testvérével Nagypiszanicán éltek, majd a szlavóniai Harasztiba költöztek. Ez a gyermekkor a maga csodálatos, ősi világával megteremtette azt az értékrendet, amelyre Gyurkovics Hunor egész későbbi élete és művészete fölépülhetett. Az emberek Harasztiban a faragott oszlopos, nádfedeles házak előtt, a padon, esténként vagy ünnepek alkalmával együtt voltak, beszélgettek, a férfiak iszogattak, az asszonyok kézimunkáztak. A paplak udvarában mindenféle jószág szaladgált – a tiszteletes úr az állattartásból befolyó jövedelemből tartotta el családját. A képzett lelkipásztort a szocialista hatalom meg akarta nyerni magának, egyetemi tanári állást kínáltak föl neki, de ő nem mondott le a hivatásáról. Abban az esztendőben mind a négy gyereke megbukott az iskolában... Gyurkovics Hunor saját bevallása szerint édesapjától a határozott, makacs és cél tudatos elkötelezettséget, hivatás- és nemzettudatot, valamint a tudásvágyat kapta örökül, édesanyjától a hitet, a reményt és a szeretetet.

Az általános iskola felsős osztályaiba Vörösmarton járt, az iparművészeti középiskolát Újvidéken fejezte be, majd onnan az Iparművészeti Akadémiára, Belgrádba került, ahol grafikai szakon tanult és szerzett oklevelet 1969-ben. Tanulmányai befejeztével visszatért Rétfalvára, ahol szabad művészként szeretett volna tevékenykedni. 1971-ben Szabadkán indul művészi pályája, a Létünk című folyóirat műszaki szerkesztője és a tanítóképző képzőművész szakos tanára lett. A későbbiekben, egészen nyugdíjaztatásáig párhuzamosan tanított az óvónőképzőben és a vegyészeti szakközépiskolában. 1971 óta több mint háromszáz közös és százötven önálló tárlaton vett részt. Munkásságát mintegy negyven díjjal, elismeréssel, oklevéllel, plakettel jutalmazták. Minden elismerése közül számára legkedvesebb a Szervátiusz Jenő-díj, melyet 2005-ben a magyar kultúra elkötelezett szolgálatáért kapott.

Gyurkovics Hunor töretlen hittel és erővel járja a Kárpát-haza művésztelepeit. Alapító tagja a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társaságának, a bácskossuthfalvi 9+1 csoportnak, a szabadkai Bucka Gányó művésztelepnek, valamint a hortobágyi és a makói művésztelepnek. Emellett tagja még többek között a batinai, écskai, lendvai, óbecsei, zentai, ásoththalmi, balmazújvárosi, berekfürdői, bujáki, hajdúböszörményi,

hortobágyi, kőszegi, gyergyószárhegyi, munkácsi, Saint Michel-i, Bessans-i és salemi művésztelepeknek.

Az 1960-as évektől egy csodálatos néprajzi gyűjteményt hozott létre Harasztiban, Laskón, Szentlászlón, Vörösmarton és Kórógyon. Nemzeti értékeink megmentésén dolgozott akkor, amikor gőzerővel beindult az eljugoszlavosítás, az elnemzetietlenítés, hiszen mindenkinek föl kellett volna oldódnia, minden nemzeti jellegzetességnek meg kellett volna semmisülnie abban a délszláv országban, amelyet 1920-ban tákoltak össze egy francia palotában. Különösképpen vonatkozott ez a múlt olyan tanúira, mint a Délvidék szlavóniai, baranyai, drávaszögi települései, azok lakói és a lakók tárgyi emlékei. Ez a megsemmisülés a kilencvenes évek délszláv háborúiban apokaliptikus méreteket öltött, jól emlékszünk, milyen rombolást végeztek az arra járó hadak! A néprajzi gyűjteményt is súlyos károsodások érték, nagy kérdés, sikerült-e valamit is helyreállítani belőle?

Gyurkovics Hunor grafikus opuszának hozzám legközelebb álló darabja az Aracs, a délvidéki magyarság közéleti lapjának Szent István-i ábrázolása. Amellett, hogy a lap egészének képzőművészeti arculatát megalkotta és alakítja mind a mai napig, olyan markánsan dolgozta ki a lap címét és mellé a Szent István-i jelképet, hogy az nemcsak híven tükrözi a lap szellemiségét, hanem egyedí megjelenítésével azonnal köthető a folyóirathoz. A stilizált rovásírásos cím mellett Szent István arcképe látható. Az arckép nemcsak egy portré, hanem annál sokkal több: a fej alakját a tökéletesség jelképe, a kör öleli körbe, de ez a kör ugyanakkor a Nap, a Hold és a Világ, azaz a Föld is, belőlük mintegy kinőve a kettős kereszt. Az arc, a bajusz és a haj valójában két, egymással érintkező fecske, a lélek szentséges madara, amely a lelkeket, lelkeinket viszi csőrében a világok között...

Gyurkovics Hunor művészete szakrális művészet. Nem csupán azért, mert legkedvesebb képei az *Ártatlanság*, amely a megfeszített Krisztust, és a *Feltámadás*, amely a mennybe szállt Megváltót ábrázolja, a *Veronika kendője*, azaz Jézus arcmása, az úrvacsorát megjelenítő *Utolsó vacsora*, a hajdúsági temetőfejfák, a *Csónakfák*, vagy a mi szent történelmünk *Országalapítója* és *Honfoglalója*, de a festőművész kedvenc képei között van hazánk, a Délvidék szántóföldjeinek képi megjelenítése

is, a *Dűlőutak*. Gyurkovics Hunor művészete elsősorban amiatt szakrális művészet, mert az egész lénye, egész emberi mivolta a megtalált Istent és az Istenben fölfedezett embert tükrözi vissza. Az a szigorú tekintet, amely ott van az 1979-ben készült önarcképen, mára a jószágos bölcsesség derűjévé változott. A szelíd jóság Szelleme nemcsak az araci pusztatemplom tetőtlen csarnokaiban, az ősi falak között lebeg, vagy a romjaiban is fenséges, minden hódítással szembeszegülő, csonkán is ép – mert a tető a magasságos ég –, emberkéz alkotta építményt lengi be, nem, a szeretet mindent legyőző ereje ott van Gyurkovics Hunor tájképeiben, ott lebeg a vizek fölött, a dombok lankáin, ott van az égen, ott, ahol egymásba ér ég és föld.

Az élet és a művészet Gyurkovics Hunornál egy és oszthatatlan. Mondhatnánk: az élet álmom, és az álmom az élet. Kisiskolás volt, amikor különleges álmod látott. Erről így vall a Réti Katalinnal folytatott beszélgetésében: „Egy éjszaka igen emlékezetes álmod láttam: verőfényes nyári napon, a kollégium udvarán állva, a földön egy gyönyörű szép, díszes karperecet pillantottam meg. Felvettem, és a karomra csavartam. A karperec mérges kígyóvá változott; felemelte fejét, és a kézfejembe mart. Egy, a kezem ügyébe akadt késsel levágtam a kígyót a karomról, amely láncszemekként hullott a porba. A kezemen két vérző pont látszott. Nekiálltam kiszívni a mérget, s amint kiköptem, egy ott termett vászonra egy zöld tónusú képet köptem, illetve festetem; egy újabb megjelent vászonra kék, és egy harmadikra vörös tónusú képet alkottam. Nemrég egy álomfejtő hírében álló hölgynek mondtam el látomásomat, mire az nevetve felkiáltott: »Hiszen te megálmodtad saját életutadat, festői fázisaidat!«”.

A verőfényes nyári nap maga az élet, amiben Gyurkovics Hunornak addig része volt, köszönve a biztos családi háttérnek, a szeretetnek, amely őt és családját övezte. A díszes karperec, amely a földön hever: a művészet, amelyért *le kell hajolni, amelyet föl kell venni*. Mert amit az ember élete során elvégezni szeretne, ahhoz csakis alázattal közelíthet. Azzal, hogy a karperecet fölvette és a karjára csavarta, vállalta a művészetet, ha úgy tetszik: elfogadta a küldetését, amit az Úr

neki szánt. A karperec azonban mérges kígyóvá változott, ezzel jelezvén: nem könnyű a teher, amit a művész magára vállal, mi több: életveszélyes is lehet. A kígyó azonban nemcsak a bibliai gonosz megtestestítője, hanem ő a vizek, a fák, a föld, a kincsek úrnője és őrzője is. Népmeséinkből ismerjük a kígyót, aki megtanítja a juhászt az állatok nyelvére. A kígyó föl-

emeli fejét, és a gyermek kézfejébe mar: többé már nincs visszaút, a művészet terhét éppen úgy cipelni kell, mint az összülőknek a tudás fájáról szakított gyümölcs tudás-terhét! De a gyermek nem adja meg magát: nem engedi, hogy a művészet irányítsa őt, vagyis hogy a találat, amit kapott, végzetes legyen számára. Ő tudatosan akarja járni a művészet útját, a tehetséget, a tudást a jó irányába vezetni, ezért vágja le a kígyót a karjáról. A keresztény mitológiában a Szent Szűz, a mi Boldogasszony Anyánk a kígyót eltapsa, csakhogy a Boldogasszony a női princípium megtestestítője, itt pedig egy fiúgyermek cselekszik, ezért ragadja meg a kést, ami a hatalom, a bátorság, az erő, az igazságosság, valamint a férfiaság, a férfierő jelképe. A láncszemekként porba

hulló kígyó az ég és a föld közötti kötelék, de a lánc lehet maga a Tejút, az ősi Országút, amelyen, ha eljő az idő, nemcsak Csaba királyfi dicső harcosai sietnek majd segítségünkre, hanem ezen az Országúton közlekednek a lelkek a felső és az alsó világ között is. Ezen az országúton kell majd a felnövő gyermeknek járnia élet és művészet között, állandó vándorlásban. A kézfejből szivárgó vér maga az élet, amelyet megfertőzött a kígyó. A mérget, a tisztátalanságot a fiúcska azáltal távolítja el, hogy a sebből kiszívja, ismételten biznyságot téve arról, hogy nem engedi magát irányítani, hanem ő lesz az, aki a beléoltott tehetséget a maga elképzelései szerint „vászonra köpi” – megfesti zöld, kék és vörös színekben. Zöldben a föld, a megújulás, a sarjadó vetés színében, kékben a tiszta ég, a vizek, a tengerek színében, és vörösben, az élet, az életet adó vér színében. De mindig tisztán, őszintén, reformátusi hitben: egyszerűen és mindig szem előtt tartva a gyermekkorból megőrzött Kálvin-jelvény feliratát, miszerint SOLI DEO GLORIA!, vagyis EGYEDÜL ISTENÉ A DICSŐSÉG!